

Iqtisodiy Fanlarni O'qitishda Axborot - Kommunikatsiya Texnologiyalaridan Foydalanish Xususiyatlari

Sharifjanova Gulchehra

Iqtisod fanlari nomzodi, "Geografiya va iqtisodiy bilimlar asoslari" kafedrasida dotsenti

Annotatsiya: Maqolada o'qitish metodikasini takomillashtirish va talabalar bilimlari sifatini oshirish bo'yicha yangi tushunchalar taklif etiladi, o'quv ma'lumotlarini taqdim etish usullarini qayta ko'rib chiqish zarurligi ta'kidlanadi. Mualliflar axborot texnologiyalari vositalaridan foydalanish nuqtai nazaridan yuqori malakali mutaxassisni kasbiy tayyorlash zarurligi masalasini ko'rib chiqishga murojaat qilishadi. Maqola mualliflari zamonaviy oliy ta'lim tizimida axborot texnologiyalarining ahamiyatini ta'kidlaydilar. Mualliflar ta'limni tashkil etishning istiqbolli printsiplarini quyidagilar bilan ajratadilar: ilmiy, mavjudlik, tizimlilik, o'quv ma'lumotlarini taqdim etishning ma'lum bir tuzilishi. Mualliflarning ta'kidlashicha, talaba tomonidan o'zlashtirilishi uchun mo'ljallangan professional ahamiyatga ega ma'lumotlar mazmunli va tizimli ravishda diniy ravishda kengayib boradi, murakkablashadi, bu esa uni taqdim etish, olish, o'zlashtirish va ishlatishda muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Iqtisodiy fanlarni o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyati haqida gapirganda, mualliflar bu talabalarning bilim sifatini oshirishga yordam berishini ta'kidlaydilar. Qo'shimcha professional dasturni tuzish tartibi ko'rib chiqiladi. Ushbu dastur ko'p jihatdan o'qituvchining ishini engillashtirishga, o'quvchilarning o'rganish motivatsiyasini, ta'lim samaradorligi va sifatini oshirishga imkon beradi, bu esa talabalarga atrof-muhitga va undagi o'zgarishlarga osonroq moslashishga imkon beradi.

MATERIALLAR VA USULLAR. Ushbu maqsadga erishish uchun biz talabalarga iqtisodiy fanlarni o'qitish jarayonida informatsion ma'lumotlardan foydalanish asoslarini o'rgatishni yaxshilash uchun kompleks yondashuvdan, kognitiv faoliyat sub'ektlarining o'zaro ta'siri jarayonini va uning samaradorligini oshirish imkoniyatini faollashtirishga imkon beradigan batafsil yondashuvdan foydalandik. Ishda quyidagi usullar qo'llanilgan: tadqiqot muammosi bo'yicha pedagogik, psixologik, ilmiy-texnik va uslubiy adabiyotlarni tahlil qilish, tizimlashtirish, umumlashtirish.

NATIJALAR. Tadqiqot doirasida o'qituvchi, moderator talaba va talabalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar shaklida ishlab chiqilgan mualliflik dasturi asosida talabalarning mustaqil ishi doirasida amalga oshiriladigan internetdan foydalangan holda talabalarga asoslarni o'rgatish usullari to'plami ishlab chiqildi va sinovdan o'tkazildi. Talabalarning fikrlarini o'rganish ularning o'rganish jarayoni va natijalaridan qoniqishlarini ko'rsatadi.

XULOSA. Mustaqil faoliyat doirasida an'anaviy va elektron ta'lim elementlarini birlashtirgan internetdan foydalangan holda talabalarni o'qitishning taklif etilayotgan metodologiyasi talabalarni tashqi va ichki motivatsiyani rivojlantirish asosida o'quv jarayoniga jalb qilishni ta'minlaydi, ularning bilim faoliyati samaradorligini oshiradi, interaktiv o'zaro ta'sirda rasmiyatchilikni yo'q qiladi va o'quv natijalarini nazorat qilish va baholashni samarali amalga oshirishga imkon beradi..

Kalit So'zlar: metodologiya, iqtisodiyotni o'qitish, bilim sifati, talabalar, qo'shimcha professional dastur, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari.

KIRISH. Zamonaviy jamiyatning ijtimoiy buyurtmasi boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayoniga ta'sir ko'rsatadigan, kasbiy faoliyatga innovatsion xususiyat beradigan axborot-kommunikatsiya kompetentsiyasiga ega mutaxassislarni tayyorlashni talab qiladi.

Ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri texnologik vositalardan foydalangan holda ma'lumotlarni faol, mustaqil qayta ishlashga qodir mutaxassislarni tayyorlashdir.

Mamlakatimizda axborot texnologiyalari sohasidagi xizmatlar eksportini kelgusida 1 milliard dollarga yetkazish rejalashtirilgan. Buning uchun kamida 100 ming nafar malakali dasturchi, IT-arxitektor, operator va muhandislar kerak. Hududlarda yuqori tezlikdagi internet tarmog'ini kengaytirish lozim. Xorijiy IT-kompaniyalar ko'payishi uchun yanada qulay muhit yaratish zarur. Aholi va tadbirkorlar uchun eng zarur bo'lgan yangi elektron xizmatlarni ishga tushirish joiz.

Davlatimiz rahbari Prezident Shavkat Mirziyoyev 2023 yil 22-fevral kuni soha va hududlarda raqamlashtirish jarayonini jadallashtirish masalalari yuzasidan videoselektor yig'ilishida bu boradagi imkoniyatlarni ko'rsatib o'tdi.

Ta'lim jarayoniga axborot texnologiyalarini joriy etish vaqt, kuch va xarajatlarni tejashning bir usuli hisoblanadi, o'qituvchi o'quv jarayonini kuchaytirish, uni yanada vizual va dinamik qilish uchun noyob imkoniyatga ega [1].

Ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish zarurati ta'lim sifati-bu ma'lum bir iqtisodiy maqsadga erishish uchun ularni qo'llashning muayyan vaqt sharoitida olingan bilimlarning muvofiqligi. Yangi ta'lim texnologiyalarini joriy etish nafaqat zarurat, balki ma'lum bir ijtimoiy talabga javobdir.

Talabalarni o'quv jarayoniga faol jalb qilish uchun ta'limda axborot texnologiyalaridan foydalanish ta'limni rivojlantirishning eng istiqbolli yo'nalishlaridan biridir. Kompyuterlarning tobora ortib borayotgan kuchi va ko'p qirraliligi o'qitish va o'qitishning yangi imkoniyatlarini ochib beradi, o'qituvchilarga qo'llaniladigan o'qitish usullari to'plamini kengaytirishga imkon beradi va talabalar umumiy muammolarni hal qilishda o'z hissalarini qo'shadilar. Ta'lim texnologiyalari har bir talabaning bilim darajasini oshirishga va ish faoliyatini yaxshilashga yordam beradi [2].

Axborot texnologiyalari (AKT) yordamida o'qitish — yangi ma'lumotlarni etkazish, mustaqil ishlash usullarini o'rgatish, o'zini o'zi boshqarish, o'zaro nazorat, tadqiqot faoliyati usullari, bilim olish, umumlashtirish va xulosalar chiqarish qobiliyati, asosiy narsani minimallashtirilgan shaklda tuzatish [3].

AKT yordamida o'qitishdagi quyidagi vazifalar yanada muvaffaqiyatli hal etiladi: vizual ma'lumotlarni taqdim etish imkoniyatlaridan foydalangan holda talabalarning xayoliy tafakkuri rivojlanadi; axborotni qayta ishlash, taqdim etishning dinamik usullaridan foydalangan holda ijodiy fikrlash rivojlanadi; zamonaviy yosh avlodning kompyuter texnologiyalariga bo'lgan tabiiy istagiga asoslangan kognitiv qiziqish tarbiyalanadi; shaxsning individual kognitiv ehtiyojlariga yo'naltirilgan yangi o'qitish usullari rivojlanmoqda; talabaning mustaqil samarali faoliyati ko'nikmalarini rivojlantirish; AKT har bir talaba uchun muvaffaqiyat holatini yaratishga yordam beradi [4].

AKT vositalarini joriy etish-bu ta'limning ijobiy motivatsiyasini ta'minlash, barqaror kognitiv qiziqishni shakllantirish, talabalar bilimlarining sifatini oshirish, qobiliyatlarni rivojlantirish va talabalarni mustaqil ijodiy faoliyatga jalb qilish uchun pedagogik shart-sharoitlarni yaratishning eng haqiqiy usuli.

“Har bir soha raqamli texnologiyalar bilan hamohang bo'lmasa, mamlakat rivojlanmaydi” O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev [2].

Maxsus fanlarni o'rganish jarayonida AKTdan foydalanganda talabaning quyidagi shaxsiy ta'siriga erishiladi: o'quv motivatsiyasi rag'batlantiriladi; maqsadlarga erishish motivatsiyasi

oshadi; mahoratga ega bo'lish motivatsiyasi oshadi; murakkab axborot faoliyatiga qiziqish rivojlanadi; o'z-o'zini nazorat qilish rag'batlantiriladi; muloqot qobiliyati rivojlanadi [5].

Maxsus fanlarni o'rganish jarayonida AKTdan foydalanish natijasi quyidagilardan iborat: ta'lim sifatini oshirish; talabning texnologiya yoki bozor talablarining o'zgarishi munosabati bilan o'z faoliyat yo'nalishini moslashuvchan qayta qurish qobiliyatini rivojlantirish, chunki talaba o'zini ijtimoiy jihatdan chinakam himoyalangan his qiladi.

AKT talabalarning ijodiy kognitiv faoliyatini tashkil etishda samarali qo'llanilishi mumkin, ular muammoli ta'limni tashkil etishga imkon beradi, bilimlarni birlashtirishga hissa qo'shadi, o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlarini, qiziqishlarini hisobga olgan holda o'quv jarayonini farqlashga imkon beradi va o'quv jarayoniga yuqori darajadagi motivatsiyani shakllantiradi [6].

Agar siz AKTdan foydalanish bo'yicha uslubiy materiallarni ishlab chiqsangiz, takomillashtirsangiz, to'plasangiz va ularni o'quv jarayoniga kiritsangiz, bu quyidagilarga yordam berishi kerak: talabalar bilimlari sifatini oshirish; o'quv jarayonini oqilona tashkil etish; AKTdan foydalangan holda o'qitish usullarini takomillashtirish; bilimlarni nazorat qilishni takomillashtirish; tadqiqot faoliyati ko'nikmalarini shakllantirish.

ASOSIY QISMI

Ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish nafaqat o'quv materiallarini o'zlashtirishni osonlashtiradi, ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi, balki talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlarni taqdim etadi [7]:

talabalarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshirish;

kognitiv faoliyatni faollashtirish;

talabalarning fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish;

talabalarga mavzuni chuqur o'rganish va boshlang'ich ko'nikma va ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyatini berish orqali o'quv jarayonini individuallashtirish;

mantiqiy fikrlashning turli usullarini shakllantirish: tahlil qilish, sintez qilish, mavhumlashtirish, taqqoslash, umumlashtirish, guruhlash.

AKT mualliflari tomonidan qo'llaniladigan AKT raqamli ta'lim vositalaridan foydalangan holda o'quv vositalarini takomillashtirishga imkon beradi; raqamli fotosuratlar, video syujetlar, animatsion Slayd-shoular, interaktiv modellar, o'yinlar va boshqalar.

Bundan tashqari, o'qitish usullarini takomillashtirish imkoniyati mavjud [8]:

tasvirlash usuli-Internet saytlarida joylashgan jadvallar, diagrammalar, xaritalar orqali;

iqtisodiy hodisalar va jarayonlarni dinamikada va animatsiya imkoniyatlari va raqamli video syujetlar orqali iqtisodiy o'rganishda "yangi hayotga ega bo'lish"imkonini beruvchi namoyish qilish usulidan foydalanish.;

muayyan holatni o'rganish usuli-elektron ta'lim resurslarida ular uchun holatlar va vazifalarni mustaqil ravishda tayyorlashga imkon beradigan tayyor ishlanmalar mavjud.

Talabalarni maxsus fanlar bo'yicha o'qitish uchun o'qitish usullarini takomillashtirishning afzalliklari quyidagi ustuvorliklar bilan belgilanadi [9]:

- talabalar o'quv jarayonining faol ishtirokchilari sifatida yangi materialni o'zlashtiradilar;
- kelajakdagi mutaxassislar zamonaviy axborotni qayta ishlash texnologiyalari bo'yicha ko'nikmalarga ega bo'ladilar;
- Qonunchilik va me'yoriy hujjatlarni mustaqil ravishda o'rganish va tahlil qilish, ularga kiritilgan o'zgarishlarni kuzatish qobiliyati rivojlanadi;
- olingan ma'lumotlarning samaradorligi va dolzarbligi: talabalar kasbiy faoliyatda yuzaga keladigan murakkab amaliy vaziyatlarni hal qilishadi;

- mavjudligi va moslashuvchanligi: talabalar o'quv jarayonida axborot Qonunchilik va me'yoriy-huquqiy bazalardan foydalanadilar;
- interfaol o'qitish usullari talabalarning o'qituvchi bilan doimiy aloqalarini osonlashtiradi.

Mualliflar tomonidan o'qitishning interfaol shakllari ma'ruzalar, amaliy va boshqa o'quv mashg'ulotlarida qo'llaniladi; ular barcha tayyorgarlik darajalarida qo'llaniladi. AKTni qo'llash orqali talabalar o'zlarining kasbiy faoliyatida olingan ko'nikmalardan muvaffaqiyatli foydalanadilar. Bu kasbiy ta'lim tizimiga modulli-kompleks yondashuvni joriy etish orqali amalga oshiriladi. Ushbu yondashuvni qo'llashning maqsadi raqobatbardosh, mobil, malakali bitiruvchini tayyorlashdir [10].

Kompleks yondashuv-o'quv jarayonining barcha tarkibiy qismlarini bitiruvchining kasbiy faoliyatini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan vakolat va vakolatlarga ega bo'lishiga yo'naltirish [11].

Taqdimotni tuzish uchun Slayd-shou yaratiladi. Materialni grafikalar, rasmlar, jadvallar, tezislar, virtual modellarda taqdim etishda nafaqat tovush, balki vizual va assotsiativ xotira mexanizmlari ham yoqiladi. Ma'ruza darslaridan tashqari, bilimlarni mustahkamlashda kompyuterdan foydalaniladi, talaba o'zi uchun qulay tezlikda ishlash va o'ziga qiyinchilik tug'diradigan mavzu masalalariga alohida e'tibor berish imkoniyatiga ega bo'ladi [12].

Masalan, "tadbirkorlik faoliyatini tashkil etish" fanidan "soliqqa tortish" mavzusini o'rganayotganda soliq kalkulyatoridan foydalaning. Shu asosda talaba nafaqat soliqlarni hisoblashni, balki biznes-rejalarning moliyaviy ko'rsatkichlarini tekshirishni ham o'rganadi. Shubhasiz, talabalar uchun, agar biznes-rejadan olingan dastlabki ma'lumotlar kalkulyatorida hisoblashda zarar etkazsa, bu aslida bunday biznesni boshlash kerakmi yoki yo'qmi deb o'ylash uchun jiddiy sababdir. Mualliflarning fikriga ko'ra, bunday dars juda samarali, chunki talabalar mustaqil ijodiy ish jarayonida bilim olishadi, kompyuter ekranida aniq ko'rinadigan natijaga erishish uchun ularga bilim kerak. Iqtisodiy fanlarni o'qitish jarayonida quyidagi texnologiyalar qo'llaniladi – bular simulyatorlar, chak-botlar, qo'shimcha haqiqatga ega o'quv vositalari, virtual haqiqat, aqlli ta'lim [13].

Ba'zi mavzularni taqdim etishda dars mavzusidagi videofilmlarning namoyishi organik ravishda mos keladi. Vizual idrok materialni yaxshiroq o'zlashtirishga va uni talabalar xotirasida uzoqroq saqlashga yordam beradi. Shunday qilib, "tadbirkorlik faoliyati mazmuni" mavzusini o'rganayotganda, professional vaziyatlarni tahlil qilish uchun video qismlardan foydalaniladi.

Sinfda global internetdan foydalanish tez, oson va har bir so'rov uchun turli mavzular bo'yicha juda ko'p ma'lumotlarni topish imkoniyati kabi afzalliklarga ega. Sinfda talabalar iqtisodiy muammolarni hal qilish uchun axborot materiallaridan foydalanish imkoniyatiga ega [14].

Bilim va ko'nikmalarni boshqarish darslarida test tizimlari bilan ishlash maqsadga muvofiqdir. Materialni o'zlashtirishning joriy va oraliq nazoratini amalga oshirishda mytest bilimlarni tekshirish tizimi qo'llaniladi. Kompyuter testlari talabalar tomonidan ijobiy qabul qilinadi. Kompyuter testning afzalligi natijalarni avtomatik tekshirish va inson omilining ta'sirini istisno qilishdir.

Iqtisodiyotni o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanish jonli ijodiy va tarbiyaviy muloqotni o'z ichiga olgan an'anaviy ta'lim shaklini istisno etmaydi. Aksincha, u yangi ijobiy omillarni yaratishga yordam beradi (masalan, mustaqil ish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi), kompyuter tarmoqlari yordamida yangi aloqa shakllaridan foydalanishga yordam beradi. AKTdan foydalangan holda loyihalar, taqdimotlar ishlab chiqish va ularni Internetga joylashtirishda talabalar an'anaviy reproduktiv darajaga tushmaydigan bilim va ko'nikmalarga ega bo'ladilar [15].

Zamonaviy AKTdan to'g'ri foydalanish qobiliyati har qanday profildagi zamonaviy mutaxassisning reytingini keskin oshiradi. Shu munosabat bilan, o'quv jarayonida AKTdan foydalangan holda o'quv mashg'ulotlarining turli shakllaridan foydalanish tavsiya etiladi.

Interaktiv ma'ruza an'anaviy ma'ruza va o'quv o'yinining jihatlarini birlashtiradi. Xato ma'ruzasi o'rganilgan materialni mustahkamlash uchun ishlatiladi. Ma'ruzalar mazmuni alohida varaqlarda chop etiladi va talabalarga mustaqil o'qish uchun taklif etiladi. Ular matndagi xatolarni aniqlab, ularni asoslashlari, ma'ruza matnini muhokama qilishlari kerak. Ta'limning ushbu shakli nazariy materialni o'rganishda o'zini o'zi boshqarish qobiliyatini shakllantirishga yordam beradi.

Ma'ruza-maslahat talabalarining savol berish qobiliyatini shakllantiradi. Aniq amaliy yo'nalishga ega mavzularni o'rganishda afzallik beriladi. Amaliy qo'llanilishning bir qator holatlariga e'tibor qaratgan holda, o'qituvchi qolgan vaqtini talabalar bilan suhbatlashish va ularni qiziqtirgan savollarga javob berishga bag'ishlaydi [16].

Ma'ruza-munozara tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi, materialni qabul qilish jarayonini faollashtiradi va uni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Munozara dars oxirida ma'ruzaning butun mazmuni bo'yicha o'tkazilishi mumkin. Ushbu turdagi ma'ruza tinglovchilarning jamoaviy fikrini boshqarishga imkon beradi.

Shu bilan birga, ta'limdagi yangi axborot texnologiyalari bir qator jihatlarida psixologik va pedagogik xarakterdagi aniq salbiy ta'sirlarni va o'quvchining fiziologik holati va sog'lig'iga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda: turli xil, ammo tengsiz kirish; asossiz yuqori umidlar; shaxsiy aloqani yo'qotish; xalqaro standartlashtirish sari harakat.

AKT tarmoq vositalaridan foydalangan holda o'quv - uslubiy va ilmiy ma'lumotlarga keng kirish, tezkor maslahat yordamini tashkil etish, ilmiy-tadqiqot faoliyatini modellashtirish, Real vaqt rejimida virtual o'quv mashg'ulotlarini (seminarlar, ma'ruzalar) o'tkazish mumkin bo'ladi.

Kompyuter tarmoqlari va shunga o'xshash boshqa AKT vositalarining paydo bo'lishi bilan ta'lim yangi sifatga ega bo'ldi, bu birinchi navbatda dunyoning istalgan nuqtasidan ma'lumotlarni tezda olish qobiliyati bilan bog'liq. Global kompyuter Internet tarmog'i orqali jahon axborot resurslariga (elektron kutubxonalar, ma'lumotlar bazalari, fayllarni saqlash va boshqalar) darhol kirish mumkin. Zamonaviy ta'lim tizimlarida universal ofis dasturlari va AKT vositalari keng qo'llaniladi: matn protsessorlari, elektron jadvallar, taqdimotlarni tayyorlash dasturlari, ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlari, tashkilotchilar, grafik paketlar va boshqalar. Aloqa o'rnatilgandan so'ng klaviaturadan kiritilgan matnni, shuningdek ovoz, rasm va har qanday fayllarni uzatishga imkon beradigan Real vaqt rejimida aloqa qilish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqilgan. Ushbu dasturlar mahalliy kompyuterda ishlaydigan dastur bilan masofaviy foydalanuvchilarning hamkorligini tashkil qilish imkonini beradi [17].

O'rta va yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlashning jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, ular umumiy nazariy va maxsus bilim va ko'nikmalar bilan bir qatorda ular ishlashlari kerak bo'lgan sohaning iqtisodiyoti to'g'risida chuqur bilimga ega bo'lishlari kerak. Hozirgi vaqtda ta'lim tizimini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari sohada faoliyat yuritayotgan boshqaruv modelini modernizatsiya qilish bo'yicha aniq echimlarni ishlab chiqish bilan bog'liq. Kasbiy kompetentsiyani shakllantirish iqtisodiyotning asosiy tushunchalarini va shu asosda ta'lim tizimi iqtisodiyotini isloh qilish yo'nalishlarini, ta'lim muassasasini boshqarishning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganmasdan mumkin emas [18].

Talabalarining aqliy faoliyatini faollashtirish muammoli o'qitishda eng to'liq ifodani topadi. Talabalar nafaqat belgilarni tayyor shaklda idrok etadilar, tuzatadilar va yodlaydilar, balki o'qituvchi bilan birgalikda yoki muammoli vaziyatda mustaqil ravishda mavjud bilim, ko'nikma va malakalarga asoslangan mantiqiy va kognitiv vazifalar tizimini hal qiladilar. Muammoli ta'lim jarayonida o'qituvchi talabalarni taqdim etilgan materialni qurish mantig'i, o'quv muammolari va savollarining puxta o'ylangan tizimi bilan faol aqliy faoliyatga undaydi. Shunga qaramay, iqtisodiy fanlarni o'qitish va o'qitishda axborot texnologiyalari to'g'ri qo'llanilmadi [19,20]. Shu munosabat bilan talabalarining talablari, jamiyat va davlat tomonidan o'qitishning zamonaviy darajasiga qo'yiladigan talablar, o'qituvchi faoliyatida AKTdan foydalanish va ushbu masalaning haqiqiy holati o'rtasida ziddiyat mavjud [21]. Ushbu holatning sabablari quyidagilar bilan bog'liq:

- butun jamiyatning ham, alohida-alohida oliy o'quv yurtlarining pedagogik jamoalarining ham axborot madaniyati pastligi, ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari to'g'risida bilimlarning etishmasligi va ulardan ommaviy amaliyotda foydalana olmaslik;
- ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanishning nazariy asoslarini ilmiy psixologik va pedagogik jihatdan etarli darajada ishlab chiqilmaganligi;
- ko'p sonli o'qituvchilarning axborot texnologiyalari bilan ishlashga fan, pedagogik va uslubiy tayyorgarligi yo'qligi;
- o'qituvchilar va talabalarning ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanishga past motivatsiyasi.

Shunday qilib, ta'lim jarayonidagi qarama – qarshiliklardan biri bu axborot-kommunal bilimlar sohasida etarli bilimlarni o'zlashtirishning nomukammalligini hisobga olgan holda, ta'lim jarayonidagi AKT imkoniyatlari va ularni iqtisodiy fanlarni o'qitish jarayonida amalga oshirish o'rtasidagi nomuvofiqlikdir. Ushbu qarama-qarshilikni hal qilish va iqtisodiy fanlarni o'qitish metodikasini takomillashtirish bir qator yo'nalishlarda mumkin. Mualliflar ulardan birini oliy maktab o'qituvchilarining kasbiy malakasi va pedagogik mahoratini oshirishda ko'rishadi.

Shu munosabat bilan o'qituvchilarning kasbiy malakasi va pedagogik mahoratini oshirish nafaqat ularning shaxsiy ishi, balki ta'lim muassasasi va malaka oshirish muassasalari rahbarlarining ham tashvishi hisoblanadi. AKT vositalaridan foydalanish nuqtai nazaridan yuqori malakali mutaxassisni kasbiy tayyorlash zarurati dolzarb bo'lib qolmoqda.

Ta'lim muassasasi o'qituvchilarining malakasini oshirishning asosiy maqsadi kasbiy mahorat, madaniyatni rivojlantirish, yangi kasbiy kompetentsiyalarni o'zlashtirish, malaka darajasiga qo'yiladigan talablarning oshishi va kasbiy muammolarni hal qilishning zamonaviy usullarini o'zlashtirish zarurati tufayli mutaxassislarning nazariy va amaliy bilimlarini yangilashdir.

Mualliflar iqtisodiyot sohasidagi maktablar, litseylar, gimnaziyalar, maktablar, texnikumlar, kollejlari, universitetlarning bo'lajak o'qituvchilarini tayyorlashga qaratilgan qo'shimcha kasbiy dasturni ishlab chiqdilar; tegishli ma'lumotga ega bo'lmagan amaldagi o'qituvchilar va iqtisodiyot o'qituvchilari; iqtisodiyot sohasidagi pedagogik texnologiyalarga qiziquvchilarning barchasi.

Kasbiy qayta tayyorlash dasturi tinglovchilarda umumta'lim tashkilotlari va kasb-hunar ta'limi tashkilotlarida talabalarni o'qitish va tarbiyalash jarayonini yuqori kasbiy darajada amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga qaratilgan.

Qo'shimcha kasbiy dasturning maqsadi o'qituvchini yangi faoliyat turini olib borish uchun kasbiy qayta tayyorlashdir.

Qo'shimcha professional dasturning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat::

- jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy sohasida sodir bo'layotgan jarayonlarni tushunish uchun zarur bo'lgan nazariy iqtisodiyot qoidalarini o'rganish asosida umumiy madaniy kompetentsiyalarni rivojlantirishni rag'batlantirish;
- kasbiy sohadagi muammolar va jarayonlarni ilmiy tahlil qilish qobiliyati, ta'lim iqtisodiyotining asosiy bilimlari va usullarini amalda qo'llash qobiliyati bilan bog'liq umumiy kasbiy kompetentsiyalarni shakllantirishga ko'maklashish; kasbiy faoliyati natijalari uchun javobgar bo'lish;
- ta'lim tizimidagi ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni tahlil qilish, tavsiflash va talqin qilish bilan bog'liq kasbiy muammolarni hal qilishga qaratilgan kasbiy kompetentsiyalarni shakllantirishga ko'maklashish; o'quv jarayoni sifatini ta'minlashdan manfaatdor bo'lgan hamkasblar, ijtimoiy sheriklar bilan o'zaro munosabatlarga qaratilgan.

Dastur fanlarning ikki tsiklidan iborat: kasbiy (pedagogik kasb haqida umumiy g'oyalarni qo'yadi, bu sizga pedagogik jarayonning tendentsiyalari va istiqbollarda harakat qilish, uni tashkil etish texnologiyalarini qo'llash va ishlab chiqish, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi o'zaro

munosabatlarning strategiyasi va usullarini ishlab chiqish, pedagogik tajribani tahlil qilish, umumlashtirish, talqin qilish va baholash, o'quv jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish) va Profil (mavzu). Fanlarning ixtisoslashgan tsikli doirasida fan sohasining barcha asosiy va qo'shimcha bo'limlari o'rganiladi, ularning mazmuni talabalarni o'qitishda zarur bo'lishi mumkin.

Amaliy ishlarida mualliflar LMS Moodle dasturlaridan foydalanadilar. Dastur resurslardan matnlar, slaydlar, video va audio segmentlar, diagrammalar, jadvallar, ovozli signallar kabi taqdimot shakllarida foydalanish imkoniyatini beradi.

Ushbu dastur slaydlarni suratga olish va qo'shish, ularning tarkibini o'zgartirish, qo'shimcha grafikalarini qo'llash, o'quv faoliyatining yangi usullarini joriy etish imkonini berganligi sababli, uni har qanday dars turida qo'llash mumkin.

Yangi materialni o'rganayotganda ma'ruzalar uchun taqdimotlardan foydalaniladi, shuningdek talabalarga elektron ma'ruzalar yordamida ma'lumotlar bilan mustaqil ishlash imkoniyati beriladi, mashg'ulotlar paytida – o'quv sinovlari, 1C dasturidan foydalanish.

Shunday qilib, ta'lim jarayonidagi axborot texnologiyalari o'qituvchi va talabaning ijodiy salohiyatini sezilarli darajada kengaytirishga, kelajakdagi mutaxassislikka qiziqishni oshirishga va uning axborot kompetensiyasini shakllantirishga yordam beradi. O'qish davomida talabalar umumiy va kasbiy kompetensiyalarga ega bo'ladilar, bu esa universitetni tugatgandan so'ng ularga kasbiy faoliyatga tez moslashishni ta'minlaydi.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, maxsus fanlarni, shu jumladan iqtisodiy fanlarni o'qitishda interfaol pedagogik o'zaro ta'sir an'anaviy pedagogik ta'sirga alternativa hisoblanadi. Interfaol texnologiyalar va o'qitish usullari talabalarga olingan bilimlarni mustahkamlashga, ularni amalda qo'llashga, vaziyatni kelajakdagi ishning haqiqiy sharoitlariga yaqinlashtirishga, umumiy va kasbiy kompetensiyalarni o'zlashtirishga yordam beradi. Ulardan iqtisodiy fanlarni o'qitishda foydalangan holda o'qituvchilar o'zlarining ijodiy salohiyatini oshirishlari, ilmiy-uslubiy ishlarni amalga oshirishlari va ta'lim muhitini rivojlantirishlari ham muhimdir.

Dars-ma'ruzalarda o'qituvchi materialni aniq tushuntiradi va talabalar uning asosiy fikrlarini to'g'ri o'zlashtirganligini tekshiradi. Bundan tashqari, bu o'qituvchining monologi emas, an'anaviy tushuntirishlar va so'rovlar emas, balki suhbat va yangi tushunchalarni muhokama qilish. Bunday dars kompyuter dasturini namoyish qilishni o'z ichiga olishi kerak (bizning kursimizda-matematik paketlar). Talabalar o'qituvchining harakatlarini kuzatadilar. Aniqlikka katta e'tibor berilishi kerak, bu kompyuter ob'ektivligining o'ziga xos xususiyatlarini engib o'tishga, haqiqiy va kompyuter olamlarini idrok etishda siljishning oldini olishga, birinchisini ikkinchisiga almashtirishga imkon beradi. Talabalarga muammoli vaziyat, mantiqiy vazifa taklif qilinishi mumkin, uning echimi dars maqsadiga erishishga yordam beradi, talabalarni yangi dasturni idrok etishga tayyorlash uchun turli xil vazifalar va shuning uchun uni samarali o'zlashtirish.

ADABIYOTLAR:

1. <https://president.uz/ru/lists/view/5943>
2. <https://www.gazeta.uz/oz/2023/12/20/it/>
3. Акперов И.Г., Сметанин А.В., Коноплева И.А. Информационные технологии в менеджменте: учебник. М.: НИЦ ИНФРА-М, 2013. 400 с.
4. Веденева Н.А. Информационно-коммуникационные технологии на уроках специальных дисциплин // Новые информационные технологии в образовании: материалы VI междунар. науч.-практ. конф., Екатеринбург, 12-15 марта 2013 г. Екатеринбург, 2013.
5. Герасимова Д. Разработка электронного учебника-тренажера по курсу «Информационные технологии в экономике» // Модернизация современного российского общества: традиции и новации: материалы межвузовской научной

- конференции. Люберцы: НОУ ВПО «ГСИ», 2011. С.133-135.
6. Гривко А.В. Компьютерное тестирование как форма организации текущего и промежуточного контроля знаний студентов // Материалы Всероссийской научно-методической конференции. Оренбург: ОГУ, 2011. С. 1729-1734.
  7. Гришин В.Н., Панфилова Е.Е. Информационные технологии в профессиональной деятельности: учебник. М.: ИД ФОРУМ, НИЦ ИНФРА-М, 2013. 416 с.
  8. Киселев Г.М., Бочкова Р.В. Информационные технологии в педагогическом образовании: учебник. М.: Дашков и К, 2013. 308 с.
  9. Кузнецова С.Н. Экономика образования. Н.Новгород: Мининский университет, 2016. 119с.
  10. Организация обучения с применением дистанционных образовательных технологий: учебное пособие / сост. М.А. Чирков. М., 2006. 250 с.
  11. Петухова Е.И. Информационные технологии в образовании // Успехи современного естествознания. 2013. №10.
  12. Полат Е.С., Бухаркина М.Ю. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студентов высших учебных заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2007. 368 с.
  13. Ребрин О.И., Шолина И.И., Сысков А.М. «Смешанное обучение» как инновационная образовательная технология // Высшее образование в России. 2005. №8. С. 68-72.
  14. Роберт И.В., Самойленко П.И. Информационные технологии в науке и образовании. М.: ИИО РАО, 1998. 177 с.
  15. Турчанинова Г.В., Бурнев В.Б., Чубаркова Е.В. Новые образовательные технологии в Уральском государственном техническом университете // Университетское управление. 2000. №3(14). С. 39-41.
  16. Челнокова Е.А., Храбан Г.С. Тьюторская деятельность педагога по индивидуализации самостоятельной работы студентов // Вестник Мининского университета. 2016. №1-1(13). С.28.
  17. Guochang Xu. GPS. Theory, Algorithms and Applications. Germany, 2007. 340 p.
  18. Lyusin V., Khazanov G. Techniques for Improving Antijamming Performance of Civil GPS/GLONASS Receivers. Prentice-Hall, 2009. 246 p.
  19. Commission Francais et Informatique F.E.Se.C. L'internet au cours de francais. Reflexions [Electronic resource]. Available at: <http://users.skynet.be/ameurant/francinfo/principal/publicat.html>.
  20. Perkins D.N. Foreword: minds in the Hood // Wilson B.G. Constructing Learning Environments: Case Studies in Instructional Design, Englewood Cliffs, Educational Technologies Publications. 1996.
  21. Zlotin B., Zusman A. Patterns of Evolution: Recent Findings on Structure and Origin [Electronic resource]. Available at: <http://triz-summit.ru/confer/TDS-2006/203452/203519/>.
  22. Челнокова Е.А., Кузнецова С.Н., Набиев Р.Д. Возможности использования информационно-коммуникационных технологий в преподавании экономических дисциплин в вузе